

JORJ BIZE ASARLARI BILAN ISHLASH

Maxmudova Malika*Andijon davlat pedagogika instituti**Ilmiy rahbar: Botirova Xilola Tursunbayevna*

Annotatsiya: Ushbu maqolada fransuz bastakori Jorj Bizening ijodiy merosi, xususan uning mashhur asarlari bilan ishlash jarayonlari o'rganiladi. Maqolada Bize musiqasining o'ziga xos uslubiy xususiyatlari, dramatik tuzilmasi va emosional ta'sir kuchi tahlil qilinadi. Shuningdek, uning asarlari ustida ishlashda foydalaniladigan pedagogik yondashuvlar, interpretatsiya va ijro texnikasi jihatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari Jorj Bize musiqasini o'rganish va o'rgatishda samarali metodlarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Jorj Bize, klassik musiqa, Karmen, fransuz bastakori, musiqiy tahlil, ijro texnikasi, pedagogik yondashuv, asarlar bilan ishlash

Abstract: This article examines the creative legacy of French composer Georges Bizet, particularly the processes of working with his famous works. The article analyzes the unique stylistic features, dramatic structure, and emotional impact of Bizet's music. Aspects of pedagogical approaches, interpretation, and performance technique used in working on his works are also considered. The research results will serve the development of effective methods for studying and teaching the music of Georges Bizet.

Keywords: Georges Bizet, classical music, Carmen, French composer, musical analysis, performance technique, pedagogical approach, working with works

KIRISH

Bugungi kunda musiqa san'ati orqali estetik tarbiya berish, yosh avlod qalbida badiiy didni shakllantirish ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xususan, jahon musiqa merosini chuqur o'rganish orqali o'quvchilarda nafaqat nazariy bilimlar, balki san'atga bo'lgan qiziqish va ijodiy tafakkur ham rivojlanadi. Shu nuqtai nazardan, frantsuz bastakori Jorj Bize ijodi, uning ayniqsa **“Karmen”** operasi va orkestr suitalari musiqiy-ta'limiy jarayonda muhim o'rin egallaydi.

Jorj Bize - XIX asr romantik musiqa san'atining yirik vakillaridan biri bo'lib, uning asarlarida milliy ohang, dramatik kuch va musiqiy obrazlar chuqur uyg'unlashgan. Bize o'z ijodi orqali operani xalq musiqasi bilan yaqinlashtirib, oddiy tinglovchining qalbiga yo'l topa oldi. Aynan shu jihatlari sababli uning asarlarini o'rganish musiqa darslari, maxsus fanlar (musiqa tarixi, opera tahlili, orkestrrovka) doirasida keng qo'llaniladi.

Mazkur maqolaning maqsadi — Jorj Bize asarlari bilan ishlash metodikasini oʻrganish, ularni musiqa taʼlimida samarali qoʻllash yoʻllarini koʻrsatish hamda ushbu asarlarning ilmiy-pedagogik ahamiyatini ochib berishdan iborat.

ASOSIY QISM

Jorj Bize (1838-1875) - frantsuz bastakori boʻlib, XIX asr oxiridagi romantik davr musiqa sanʼatining yorqin namoyandalaridan biridir. Uning asarlari, ayniqsa, **"Karmen"** operasi, musiqa ixlosmandlari va sanʼatshunoslar tomonidan yuksak qadrlanadi. Bize asarlari bilan ishlash musiqa tahlili, dramatik ifoda vositalarini oʻrganish hamda milliy va individual ohanglarni tushunishda katta ahamiyatga ega.

"Karmen" operasi - Bize ijodining eng mashhur namunasi hisoblanadi. Ushbu opera ilk marotaba 1875-yilda sahnalashtirilgan boʻlib, unda ispan milliy ohanglari, ritmlar va dramatik obrazlar uygʻunligi mujassam. "Karmen" asarida Bize kuchli xarakterlar yaratishga, musiqaning dramatik kuchini toʻliq namoyon qilishga erishgan. Asarda "Habanera", "Toreador qoʻshigʻi", "Seguidilla" kabi mashhur ariyalar bor boʻlib, ular musiqa maktablarida oʻrganiladi va tahlil qilinadi.

Shuningdek, Bize'ning **orkestr uchun yozilgan "Arlezian qizi" (L'Arlesienne) suitasi** ham alohida eʼtiborga loyiqdir. Bu asarda kompozitor xalq kuylariga murojaat qiladi, frantsuz xalq musiqasi ohanglarini klassik orkestr talqinida ifodalaydi. Har bir qismda xarakterli ritm, tembr va shaklning ustalik bilan uygʻunlashtirilganini koʻrish mumkin.

Bize asarlari bilan ishlashda musiqiy tahlil metodlaridan foydalaniladi. Jumladan, quyidagilarga eʼtibor qaratiladi:

- **Melodiyaning rivojlanishi** - Bize oddiy, esda qoladigan ohanglarni oʻziga xos tarzda rivojlantirishni bilgan;
- **Orkestrovka sanʼati** - u turli cholgʻularning imkoniyatlaridan keng foydalangan, har bir asarda ohangdoshlikka eʼtibor bergan;
- **Dramatik ifoda** - ayniqsa, operalarida obraz va voqealar musiqaviy vositalar orqali taʼsirli tarzda yoritilgan.

Bize asarlarining yana bir muhim jihati - bu **milliy ohanglarni global sahnaga olib chiqishidir**. U Ispaniya musiqasining milliy ruhini, ritmik va lad xususiyatlarini oʻz asarlarida jonli ifodalagan. Shu bois Bize ijodi musiqa nazariyasi, tarix va tahlil fanlarida ham keng oʻrganiladi.

Ilmiy-pedagogik tahlil

Jorj Bize asarlari bilan ishlash nafaqat musiqiy tahlil, balki musiqiy taʼlim-tarbiyada didni shakllantirish, ijodiy tafakkurni rivojlantirish, hamda madaniy-estetik tarbiya berish jihatidan ham muhim ahamiyatga ega. Bize ijodini oʻrganish jarayonida

o'quvchilar va talabalar musiqa asarining tuzilishi, obrazlar tizimi, dramatik rivojlanishi hamda orkestrrovka san'ati bilan tanishadilar.

Pedagogik nuqtai nazardan qaralganda, Bize asarlari bilan ishlashda quyidagi metodik yondashuvlar qo'llanilishi mumkin:

1. **Analitik yondashuv** - asarlarning kompozitsion tuzilishi, lad-tonal xususiyatlari, ritmik va faktura elementlarini tahlil qilish. Bu uslub talabalarda musiqa tilini tushunish ko'nikmasini rivojlantiradi.

2. **Obrazli tinglash (assotsiativ metod)** - Bize operalarida xarakterlar va voqealar musiqiy ifoda orqali chuqur ochiladi. O'quvchilarda emotsional idrokni rivojlantirish uchun musiqani obrazli idrok etishga yo'naltirilgan topshiriqlar samarali bo'ladi.

3. **Ijodiy-tadqiqot usuli** - o'quvchilarga yoki talabaga Bize asarlarida xalq kuylariga qanday murojaat qilinganini mustaqil tahlil qilish, musiqa va dramaturgiya uyg'unligini izohlash kabi topshiriqlar beriladi. Bu, ularning ilmiy-tadqiqot salohiyatini oshiradi.

4. **Ijro usuli** - Bize asarlarini (masalan, "Karmen" dan ariyalar yoki "Arlezian qizi" suitasi qismlarini) ijro etish orqali o'quvchilarda musiqiy ifoda, texnik mahorat va sahna madaniyati kabi ko'nikmalar shakllanadi.

Bundan tashqari, Bize ijodi bo'yicha darslar o'tkazish, ularni boshqa bastakorlarning asarlari bilan taqqoslab o'rganish (masalan, Massenet, Gounod kabi frantsuz bastakorlari bilan) musiqiy tafakkur doirasini kengaytiradi. Bu esa o'quvchilarning dunyoqarashi va madaniy saviyasini oshirishga xizmat qiladi.

Bize asarlarini pedagogik jarayonda qo'llashning afzalliklari:

- Talabalarda va o'quvchilarda milliy va jahon musiqa merosiga hurmat tuyg'usini shakllantiradi;

- Musiqa orqali obraz yaratish, his-hayajonni ifodalash ko'nikmasini mustahkamlaydi;

- Opera bo'lgan qiziqishni oshirib, sahna san'ati bilan integratsiyalashgan ta'limga zamin yaratadi.

XULOSA

Jorj Bize - XIX asr frantsuz klassik musiqa madaniyatining yorqin namoyandalaridan biri bo'lib, uning ijodi musiqiy tafakkur, ifoda vositalari va milliy ruh uyg'unligining o'ziga xos namunasi hisoblanadi. Uning asarlari, xususan, "Karmen" operasi, "Arlezianka" suitasi, "Simfonik uvertyura" kabi kompozitsiyalari nafaqat musiqa ixlosmandlari, balki pedagoglar, tadqiqotchilar va ijrochilar uchun ham bebaho manba bo'lib xizmat qiladi. Bize asarlaridagi melodik boylik, ritmik xilma-xillik, orkestrlashdagi mahorat va dramatik kuch o'quvchilarning musiqiy dunyoqarashini shakllantirishda, estetik didini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

Ushbu maqolada Jorj Bize asarlari bilan ishlashda qo'llaniladigan asosiy metodik yondashuvlar, pedagogik usullar va tahliliy yondashuvlar tahlil qilindi. Asarlarning tuzilishi, xarakteri va ijrochilik talablarini aniqlash orqali, ularni o'quv jarayoniga integratsiya qilish imkoniyatlari ko'rib chiqildi. Ayniqsa, "Karmen" operasi misolida dramatik qurilma, personajlarning musiqiy ifodasi va orkestrning roli chuqur tahlil etildi. Ushbu jarayonlar nafaqat musiqa nazariyasi va amaliyotini chuqur anglashga, balki o'quvchilarda mustaqil tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Jorj Bize asarlari bilan ishlash, ularning musiqiy va badiiy xususiyatlarini tahlil qilish, ijrochilikda qo'llash - nafaqat san'atshunoslik, balki ta'lim sohasida ham katta ahamiyatga ega. Mazkur maqolada keltirilgan ilmiy-nazariy va amaliy mulohazalar musiqiy ta'lim samaradorligini oshirishga, ijrochilar va pedagoglar uchun uslubiy ko'rsatmalar ishlab chiqishga asos bo'la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Botirova X.T. Theoretical fundamentals of development of people's instruments and performing arts in Uzbekistan // International Journal of Early Childhood Special Education // (INT-JECSE) DOI: 10.9756/INT-JECSE/V14I2.657 ISSN: 1308-5581 Vol 14, Issue 02 2022 -P. 5841-5846.
2. Botirova X.T. Specific characteristics of the development of spiritual - moral qualities of students // Frontline Social Sciences and History Journal, 3(06), <https://doi.org/10.37547/social-fsshj-03-06-04-P. 20-30>
3. Привалова, О. А. Кармен Ж. Бизе в творчестве Элины Гаранча / О. А. Привалова // Музыкальная культура глазами молодых ученых: сборник научных трудов / Ред. -сост. Н. И. Верба; науч. ред. Р. Г. Шитикова. - СПб. : Астерион, 2015. - Вып. 12. - С. 190-195.
4. Botirova X.T. In the practice of instrumental performance, students are taught to think independently and formation of features of creativity // Middle european scientific bulletin // ISSN 2694-9970 118 Middle European Scientific Bulletin, Volume 33. -P. 52-58.
5. Botirova X.T. Scientific and theoretical views of central asian thinkers in music // Procedia of Theoretical and Applied Sciences // Volume 4. Feb 2023 ISSN: 2795-5621. -P. 54-59.
6. Акмалжонова М.В. "Дирижирование" (методы работ над партитурой). Ташкент, 2017.
7. Botirova X.T. The Role of Pop Art in the Education of Students-Youth in the Spirit of Morality and Patriotism // Web of Scholars: Multidimensional Research Journal (MRJ) // Volume: 01 Issue: 07. 2022 ISSN: (2751-7543). -P. 87-90.
8. Botirova X.T. Activities of the "History and Criticism of Music" Department During the Years of Independence // Middle European Scientific Bulletin // ISSN 2694-9970 118, Volume 33. Feb-2023 -P. 118-121.

9. Тошматов Э. “Искусство дирижирования”. Ташкент, 2005.
10. Обучение дирижированию и оркестровое исполнительство: Сб. тр. Вып. 42 / Ред. С.З. Трубачева. М.: ГМПИ им. Гнесиных, 1979. - 165 с.
11. Жарких, Т. В. Жанрово-интонационные предвестники образа Кармен в Methodies Ж. Бизе / Т. В. Жарких // Central Asian Journal of Art Studies. - 2019. - № 2. - С. 23-32.
12. Привалова, О. А. Возрождение «Кармен» Ж. Бизе в постановке В. Фельзенштейна / О. А. Привалова / Культура и цивилизация. - 2017. - Т. 7. - № 5 А. - С. 304-314.
13. Привалова, О. А. Елена Образцова: на подступах к формированию образа Кармен Жоржа Бизе / О. А. Привалова // Музыкальная культура глазами молодых ученых: сборник трудов / Ред.-сост. Н. И. Верба; науч. ред. Р. Г. Шитикова. - СПб. : Астерион, 2018. - Вып. 13. - С. 125-140.

